

Отримано: 9 лютого 2019 р.

Прорецензовано: 25 лютого 2019 р.

Прийнято до друку: 1 березня 2019 р.

e-mail: sudukiryna@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-5(73)-306-309

Судук І. І. Інтерактивні методи навчання у викладанні української мови як іноземної студентам нафтогазового профілю. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 5(73), березень. С. 306–309.

УДК 811.161.622.2

Судук Ірина Ігорівна,

кандидат філологічних наук, доцент, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ СТУДЕНТАМ НАФТОГАЗОВОГО ПРОФІЛЮ

У статті описано особливості застосування інтерактивних методів навчання під час вивчення української мови як іноземної студентами нафтогазового профілю. Обґрунтовано доцільність використання конкретних інтерактивних методів навчання залежно від рівня володіння слухачами українською мовою та на різних етапах її вивчення. Викладено алгоритм проведення занять із застосуванням на них рольових та лінгвістичних ігор, методу «групування», інтерактивних екскурсій, дискусійних інтерактивних методів. Доведено ефективність використання інтерактивних методів навчання під час вивчення усних розмовних тем, термінології нафтогазової галузі, для розуміння змісту текстів фахової тематики, формування у студентів уявлення про основи професійної діяльності. Окреслено перспективи подальших досліджень використання інтерактивних методів навчання.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, українська мова як іноземна, термінологія нафтогазових дисциплін, рольові ігри, лінгвістичні ігри, метод «групування», інтерактивна екскурсія, дискусія, мозковий штурм.

Iryna Suduk,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

THE INTERACTIVE TEACHING METHODS FOR STUDYING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE BY STUDENTS OF OIL AND GAS SPECIALTY

The fact that a significant number of foreign students from different countries of the world are studying in Ukraine encourages researchers to search for the best methods of their training. In particular, high-quality teaching of Ukrainian language as a foreign one is especially important, since without knowing it a foreigner may experience significant difficulties in adapting to a foreign language environment. In addition, the task of the educational institution where a foreigner gets education is to provide him with high-quality educational services that will help him to form professional communicative competence and prepare him for further professional activity in the chosen specialty. However, if a foreign student does not speak the language of instruction, he will not be able to properly master the fundamentals of professional disciplines and, accordingly, it will be difficult for him to work in the future. This may lead to a decrease in the number of foreigners who would like to study at Ukrainian institutions of higher education. That is why modern scientists are actively exploring and testing innovative learning technologies that contribute to learning of a greater amount of educational material.

However, until now the use of interactive teaching methods in the study of Ukrainian as a foreign language by foreign students studying in oil and gas specialties has not been the subject of scientific research. We consider a sufficient level of proficiency in the language of instruction to be especially important since foreign students have to master difficult disciplines to study.

The article describes the features of the use of interactive teaching methods in the study of Ukrainian as a foreign language by students of oil and gas specialty. The expediency of using specific interactive teaching methods is substantiated, depending on the level of students' knowledge in the Ukrainian language and at different stages of its study. An algorithm for conducting classes using role-playing and linguistic games, "cluster" method, and interactive methods is presented. The effectiveness of the use of interactive teaching methods to study of oral conversational topics, the terminology of the oil and gas industry, to understand the meaning of texts of professional subjects, to form students' understanding of the basics of professional activity has been proved. The prospects for further research on the use of interactive teaching methods are identified.

Key words: interactive teaching methods, Ukrainian as a foreign language, terminology of oil and gas subjects, role-playing games, linguistic games, "cluster" method, interactive tour, discussion, brainstorming.

Навчання в Україні значної кількості студентів-іноземців з різних країн світу спонукає дослідників до пошуку оптимальних методів їх навчання. Зокрема, особливо важливим є якісне викладання української мови як іноземної, оскільки без знання мови іноземець відчуває значні труднощі в адаптації в чужомовному оточенні. Крім того, завданням навчального закладу, де здобуває освіту іноземець, є надання йому якісних освітніх послуг, що допоможуть сформувати професійну комунікативну компетенцію, підготувати його до подальшої професійної діяльності за обраним фахом. Проте, якщо студент-іноземець не володіє мовою навчання, йому не вдається опанувати належним чином основи фахових дисциплін і, відповідно, йому складно буде в майбутньому працювати. Це може призвести до зменшення кількості іноземців, які хотіли б навчатися в українських закладах вищої освіти. Саме тому сучасні науковці активно досліджують та апробують інноваційні технології навчання, які сприяють засвоєнню якнайбільшої кількості навчального матеріалу. Спираючись на досягнення світової лінгводидактики, вчені на сьогодні приділяють особливу увагу інтерактивним методам навчання. Це пов'язано з тим, що, за даними американських вчених, під час лекції засвоюється тільки 5% матеріалу, під час читання – 10%, роботи з відео/аудіо матеріалами – 20%, під час демонстрації – 30%, під час дискусії – 50%, під час практики – 75%, а коли навчати інших чи відразу застосовувати знання – 90% [10, с. 9].

Тому значна кількість наукових і методичних праць зараз присвячена дослідженню ефективності застосування інтерактивних методів навчання під час вивчення іноземних мов (А. Циркаль, А. Мартиненко та ін.) і зокрема української мови як іноземної. Останнім часом серед дослідників цього питання помітна тенденція до викладу результатів використання інтерактивних методів навчання під час вивчення української мови як іноземної студентами окремих спеціальностей. Так, наприклад, І. Василько розглядає використання таких методів для вивчення термінології кіномистецтва [2]; Л. Кісіль при-

діляє увагу методам навчання українського діалогічного професійного мовлення студентів-іноземців транспортних спеціальностей [3]; Г. Бойко описує особливості вивчення архітектурних термінів за інтерактивним методом «навчаючи – вчуся» чужоземними студентами 1 курсу [1].

Проте досі не було предметом наукових розвідок застосування інтерактивних методів навчання під час вивчення української мови як іноземної студентами-іноземцями, які навчаються за спеціальностями нафтогазового профілю. Вважаємо особливо важливим для формування їх професійної компетентності достатній рівень володіння мовою навчання, оскільки їм доводиться опановувати складні для вивчення дисципліни.

Метою нашої статті є описати інтерактивні методи навчання, застосування яких у нашій педагогічній практиці сприяло найбільш успішному засвоєнню української мови та подальшому використанню її як у повсякденному спілкуванні, так і на заняттях зі спеціальних дисциплін студентами нафтогазового профілю.

Як стверджують дослідники, інтерактивні методи навчання на відміну від традиційних базуються на активній взаємодії учасників навчального процесу. Застосування цих методів дозволяє зробити навчальний процес менш втомлюваним для учасників [12].

Слово «інтерактивний» походить з англійської мови. “Inter” – це «взаємний», “act” – «діяти». «Інтерактивний» означає сприяти, взаємодіяти, чи перебувати в режимі бесіди, діалогу з будь-чим (комп'ютером) чи будь-ким (людиною). Значить інтерактивне навчання – це перш за все діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія викладача і слухача [12].

Таке навчання спрямоване на розвиток творчого потенціалу студента, вміння мислити та швидко реагувати, покращуючи комунікативні навички [13], що є особливо важливим для студентів-іноземців під час занять зі спеціальних дисциплін, коли їм не просто слід поверхово володіти українською мовою, а швидко сприймати теоретичний матеріал, правильно його інтерпретувати та успішно виконувати на його основі практичні завдання, щоб повною мірою відбулося формування необхідних їм професійних навичок.

Використання інтерактивних методів навчання на заняттях з української мови як іноземної захоплює студентів, пробуджує в них інтерес та мотивацію до подальшого вивчення української мови, навчає самостійного мислення та дій [12].

Науковці виділяють значну кількість інтерактивних методів навчання. Сутність всіх цих методів докладно описана, та обґрунтована доцільність їх використання під час навчання як учнів, так і студентів та навіть дорослих [10, 12, 13]. Тому у цій розвідці ми зупинимося на описі сутності застосування інтерактивних методів навчання, які виявилися ефективними саме в нашій практиці викладання української мови як іноземної для студентів нафтогазового профілю.

Насамперед зазначимо, що не завжди студенти-іноземці сприймають викладача української мови як того, хто може допомогти їм соціалізуватися в чужомовному для них суспільстві, допомогти у вивченні інших предметів, тому викладачеві вже з перших занять слід створити в групі таку атмосферу, яка допомогла б зрозуміти: всі мовні труднощі, що виникають у студентів під час щоденного спілкування чи роботи на заняттях з інших дисциплін, вони можуть подолати в аудиторії, де вивчають українську мову як іноземну. Створенню такого враження особливо сприяє застосування інтерактивних методів навчання.

Проте перед застосуванням будь-якого з цих методів враховуємо те, що групи сформовані зі студентів з різних країн з різним початковим рівнем володіння українською мовою. Тому чітко пояснюємо, як виконувати завдання: якщо хоч один студент не розуміє суті завдання, – мети заняття не буде досягнуто, адже сутність інтерактивного навчання полягає в тому, щоб залучити до роботи кожного студента в групі.

Отже, на I курсі у зв'язку з наявністю студентів із різним рівнем володіння українською мовою особливу увагу приділяємо вивченню розмовних тем: «Знайомство», «Місто», «Магазин», «Освіта» тощо, щоб адаптувати студента-іноземця в мовному середовищі. На заняттях насамперед ознайомлюємо студентів з усім, що стосується навчального процесу саме в нашому університеті: графіки навчального процесу, суть понять «залікова» та «екзаменаційна сесія», «перекладання», «залікова книжка» тощо, особливості проживання в студентському гуртожитку, студентське кафе, як знайти квартиру й т. д.

Під час вивчення цього матеріалу на перший план виходить навчання усного діалогічного мовлення, для чого ми використовуємо рольові й лінгвістичні ігри, ситуативні вправи, інтерактивні екскурсії.

Значну кількість інтерактивних методів навчання, застосування яких спрямоване на розвиток діалогічного мовлення студентів-іноземців запропонувала дослідниця Г. Швець. Деякі з них ми застосовуємо на своїх заняттях. Для закріплення вивчених під час складання або читання діалогів-зразків елементарних фраз-відповідей як контрольний захід використовуємо гру «ланцюжок», коли на запитання викладача відповідають по черзі студенти, намагаючись кожен по-різному сформулювати відповідь – позитивну і негативну, наприклад:

Як минули вихідні? – Добре. Весело. Ми ходили гуляти. Ми ходили за покупками. Ми святкували день народження друга. Ми багато спали...

Як минули вихідні? – Погано. Була погана погода. Було багато домашніх завдань...

«Виграє» той студент, який закінчив ланцюжок і після нього вже немає варіантів відповідей [14, с. 301–302].

Пізніше, коли навички цієї гри добре закріплені, питання групи ставить вже один зі студентів відповідно до тієї теми, яку ми вивчали.

Як ми вже зазначали, вивчення теми «Освіта. Університет» є особливо важливим, оскільки її добре засвоєння сприятиме щоденному психологічному комфорту студента-іноземця, якому неодноразово доводиться звертатися в дирекцію центру навчання іноземних студентів з різноманітними питаннями. Під час закріплення цієї теми застосовуємо ситуативний метод. Спершу студенти вивчають напам'ять діалоги у ситуаціях на зразок: «Студент хоче дізнатися номер своєї групи й аудиторії», «Як змінити спеціальність», «Як отримати дозвіл на дострокове складання заліків чи іспитів», «З ким можна поговорити про умови проживання в гуртожитку», «З ким можна поговорити про оплату за навчання» тощо [14, с. 307]. А потім розігрують ситуації, створивши перед цим «робочі місця» для працівника дирекції та директора чи заступника директора центру організації навчання іноземних студентів, щоб максимально наблизити ситуацію до реальної. При цьому намагаємося, щоб у ролі працівника дирекції в кожній ситуації опинявся інший студент, або ж щоб кожну ситуацію розіграли всі студенти в групі. Після відпрацювання навичок проводимо контрольне заняття, на яке запрошуємо працівників дирекції,

щоб студенти могли переконатися, що їх розуміють, що вони правильно вимовляють слова та можуть у доступній формі сформулювати своє прохання.

Метод розігрування ситуацій практикуємо для закріплення більшості розмовних тем часто із залученням відповідного режисури для максимального наближення ролі до реальних випадків спілкування.

Під час вивчення теми «Місто» проводимо зі студентами інтерактивну екскурсію, метою якої є не лише актуалізувати вивчений лексичний матеріал, а й ознайомити іноземців з історичними місцями нашого міста, пам'ятками архітектури, а також із розташуванням місць, які їм необхідно буде найчастіше відвідувати протягом навчання: аптеками, магазинами, ринком, центральною частиною міста, поліклініками тощо. Після екскурсії закріплюємо побачене й почуте: студенти обмінюються враженнями, розповідають, що їм найбільше запам'яталося, а також те, про що б вони хотіли обов'язково розповісти своїм рідним і знайомим на батьківщині. Як підсумування вивченого під час екскурсії на домашнє завдання студенти створюють дописи в соцмережах, що є організованим як змагання, чий пост набере найбільше «лайків», відповідно до цього ми оцінюємо їхню домашню роботу. Іншим контрольним заходом є аудіювання за текстом «Вулиці Івано-Франківська» у формі тестових завдань, а також заповнення пропусків у реченнях із тексту. Такі різноманітні форми роботи дозволяють залучити усі канали сприйняття інформації і таким чином допомогти студентам успішно засвоїти тему.

На пізніших етапах навчання (орієнтовно з другого семестру першого курсу) зосереджуємо увагу на складнішому граматичному та лексичному матеріалі, а також на вивченні термінології нафтогазової галузі та формуванні у студентів поняття про основи професійної діяльності, адже, як зазначають дослідники, «використання інтерактивних навчання у не-мовному вузі буде більш ефективним, якщо зміст навчального процесу буде тісно пов'язаний з майбутньою професійною діяльністю студента» [9].

На цьому етапі вивчення мови ми застосовуємо лінгвістичні ігри, метод гронування, а на старших курсах (найчастіше на третьому) – дискусії на основі прочитаного в текстах професійної тематики та метод мозкового штурму.

Для відпрацювання навички проведення подальших лінгвістичних ігор застосовуємо роботу із картками під час вивчення фразеологізмів: пропонуємо двом командам зіставити картки. У групах, які навчаються українською мовою, студенти добирають до картки із фразеологізмом картку із відповідним йому значенням. Також цю гру можна проводити із використанням мобільного Інтернету, адже в Інтернеті є значна кількість сайтів із лінгвістичними іграми (наприклад, LearningApps.org). У групах, які навчаються в університеті англійською мовою, студенти зіставляють український фразеологізм із відповідним йому англійським. На основі виконання цього завдання вони вводять вивчені фразеологізми у речення. Такі вправи завжди викликають значне зацікавлення і посилюють мотивацію до навчання завдяки емоційно-експресивному навантаженню фразеологічних одиниць. Багато з вивчених українських фразеологізмів іноземці охоче починають використовувати у своєму мовленні, особливо ті, які характеризують поведінку чи особисті якості людини, на зразок: «як білка в колесі», «бідний як церковна миша», «рання пташка» тощо.

За моделлю цих ігор організуємо роботу із засвоєння лексики й термінології зі спеціалізованих дисциплін, які вивчають студенти. Пропонуємо двом командам зіставити картки, де написані термін та його визначення, де зображена частина нафтогазового устаткування та її назва; схематичні зображення шарів земної кори, де розташовані поклади нафти й газу, та їх назви; під час вивчення словотвору – зіставити частини складних термінів (*крекінг-процес*, *кернопріймач*, *гідротехніка*, *турбобур* тощо) або поєднати термінологічні сполучення на зразок: *нафтове буріння*, *гігантські родовища*, *виснажене родовище* й т. ін.

Тут також застосовуємо метод «навчаючи – вчуся»: працюючи в парах, студенти повинні пояснити одне одному значення термінів, написаних на картці. Або один зі студентів пояснює усій групі значення терміна, обраного ним з картки, а його одногрупники повинні відгадати, який саме термін він описує.

Ефективність такої роботи надзвичайно висока, адже коли студент-іноземець бачить свою спроможність пояснити іншим значення доволі складних понять іноземною мовою, у нього підвищується самооцінка, він більш упевнено почуватиметься на заняттях спеціалізованих дисциплін, що стимулює його до подальшого інтенсивного навчання.

Запропоновану дослідницею Г. Швець роботу в парах над текстом [14, с. 302] застосовуємо під час читання текстів за фахом. Після прочитання тексту і пояснення значень незрозумілих слів пропонуємо студентам розділитися на пари і запитувати одне одного щодо змісту тексту, таким чином залучивши до роботи всю групу.

Наприклад, під час читання й опрацювання змісту тексту «Гігантські родовища світу» студенти мають змогу використати вивчені під час складання ситуативних діалогів на певні теми конструкції на зразок: *Що таке гігантські родовища? Де розташовані гігантські родовища? Скільки нафти й газу є в гігантських родовищах?* – і водночас активізувати вживання вивченої з тексту спеціалізованої лексики. Для того щоб проконтролювати виконання завдання, просимо студентів записувати свої питання й відповіді. А після їх озвучення коментуємо правильність вимови слів та граматичної побудови речень. Як показує досвід, через деякий час після закріплення навичок такої роботи студенти самі успішно виправляють допущені товаришами помилки. Проте викладачеві слід обов'язково зберігати атмосферу доброзичливості в групі, щоб процес навчання не перетворився на висміювання студентами одне одного.

Метод гронування застосовуємо для формування у студентів поняття про основи професійної діяльності. Найкраще його використовувати після прочитання і перекладу текстів відповідної тематики, оскільки його застосування сприяє остаточному розумінню суті понять, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю інженера нафтогазової галузі. «Ця стратегія спрямована передусім на стимулювання мислення слухачів про зв'язок між окремими поняттями» [4, с. 17]. Наприклад, записуємо на дошці слова «інженер», «родовище», «свердловина», «газ» тощо. Навколо студенти записують слова чи фрази, які спадають на думку щодо обраного поняття, те саме роблять і в зошитах. Коли всі слова, які студенти пригадали у зв'язку з цими поняттями, вичерпані, слухачі встановлюють, де це можливо, зв'язки між словами і складають на їх основі словосполучення, речення або й текст. «Така робота виробляє навички зв'язного мовлення, розвиває мислення» [4, с. 17]. Подамо конкретний приклад застосування методу гронування: до записаного на дошці слова «родовище» студенти добирають вивчені під час читання професійних текстів слова «газове», «нафтове», «виснажене», «видобування», «інже-

нер», «гігантське», «розробка» тощо. На основі записаних лексичних одиниць складають речення на зразок: *Інженер займається розробкою нафтових і газових родовищ. У світі є багато гігантських родовищ і под.*

На старших курсах можна використовувати інтерактивні методи, для успішного застосування яких студенти мають досягти високого рівня володіння українською мовою. Наприклад, на основі прочитаного тексту «Катастрофа у Мексиканській затоці» можна провести дискусію щодо способів запобігання екологічним катастрофам і аваріям, які трапляються під час видобування нафти й газу. Така дискусія потребує також достатнього багажу теоретичних знань з відповідних фахових дисциплін, до неї можна залучити й викладачів спеціальних дисциплін.

Також вирішення проблеми аварій, спричинених видобуванням корисних копалин, студенти можуть спробувати відшукати методом мозкового штурму, який полягає в тому, що необхідно висловити якомога більше ідей та зафіксувати їх; записати всі висловлені ідеї, навіть безглузді, і з цих ідей сформулювати можливі варіанти розв'язання поставленого завдання. Для студентів є особливо цінним побачити, як з їхніх ідей формується вирішення серйозної життєвої проблеми, застосування цього методу підвищує мотивацію не лише до вивчення української мови як іноземної, а й до вивчення фахових дисциплін.

Проте, ще раз підкреслимо, що для того, щоб у студентів виникали ідеї, як запобігти екологічним катастрофам та аваріям, пов'язаним із видобуванням нафти і газу, вони повинні мати достатні знання з фахових дисциплін, уявлення про те, що саме може призвести до фатальних наслідків, спричинити аварію, щоб уникати певних дій, вчинків, професійної недбалості.

Враховуючи сказане, зазначимо, що вивчення української мови як іноземної студентами будь-якого профілю, і зокрема нафтогазового, за допомогою інтерактивних методів навчання повинне бути тісно пов'язане з реалізацією на заняттях міжпредметних зв'язків. Також викладач повинен забезпечити наступність використання інтерактивних методів від найпростіших (рольові ігри, розігрування ситуацій, робота в парах, лінгвістичні ігри) до складних (групування, дискусії, метод мозкового штурму) відповідно до рівня володіння студентами українською мовою.

Результатом успішного використання цих методів під час вивчення української мови як іноземної є досягнення студентами порозуміння у повсякденному спілкуванні, успіхи на заняттях з фахових дисциплін, створення сприятливої атмосфери спілкування у групі, сформованій зі студентів з різних країн, а це є найкращою мотивацією для вивчення української мови.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямку є поглиблене вивчення особливостей застосування дискусійних інтерактивних методів не тільки на заняттях з української мови як іноземної, а й на заняттях з фахових дисциплін, оскільки ці методи є надзвичайно дієвими для пошуку шляхів вирішення проблем, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю інженера нафтогазової галузі.

Література:

1. Бойко Г. Особливості вивчення архітектурних термінів за інтерактивним методом «навчаючи – вчуся» на заняттях з української мови як іноземної чужоземними студентами 1 курсу. *Українська мова у світі: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції, 6–7 листопада 2014 р.* Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. С. 9–17.
2. Василяйко І. Використання інтерактивних технологій під час вивчення української мови як іноземної (на матеріалі термінології кіномистецтва). *Теорія і практика викладання української мови як іноземної: збірник наукових праць.* Львів, 2013. Вип. 8. С. 144–149.
3. Кісіль Л. М. Методи навчання українського діалогічного професійного мовлення студентів-іноземців транспортних спеціальностей. *Педагогіка і психологія: збірник наукових праць.* Харків, 2017. Вип.56. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua> (Дата звернення 26.01.2019).
4. Кочан І. Нові освітні технології в практиці викладання української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної: збірник наукових праць.* Львів, 2008. Вип. 3. С. 14–20.
5. Мартиненко А. Є. Використання інтерактивних методів при викладанні латинської мови. URL: <http://college.nuph.edu.ua> (Дата звернення 26.01.2019).
6. Новицька О. І. Реалізація інноваційних методів навчання на практичних заняттях з української мови як іноземної. *Педагогічні науки. Збірник наукових праць.* Вип. LXXIV. Том 3. 2016. С. 77–81.
7. Огляд інтерактивних методів. URL: <http://multycourse.com.ua> (Дата звернення 14.01.2019).
8. Опанасюк М. М., Корженко В. Я. Інноваційні методи викладання української мови як іноземної у технічному університеті. *Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманізм та освіта».* ВНТУ. 2008. URL: <http://conf.vntu.edu.ua> (Дата звернення 24.01.2019).
9. Паньков О. Є. Особливості використання інтерактивних методів навчання іноземної мови. URL: <http://intkonf.org> (Дата звернення 15.01.2019).
10. Пометун О. Пироженко А. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. Київ: АСК, 2004. 192 с.
11. Савченко Л. А. Особливості інтерактивного навчання на заняттях з української мови як іноземної. *Проблеми і перспективи підготовки іноземних студентів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції,* м. Харків, 11-12 жовтня 2018 р. Харків: ХНАДУ, 2018. С. 185–189.
12. Христос С. М. Інтерактивні методи навчання. URL: <https://sites.google.com>naukova-dialnist> (Дата звернення 04.01.2019).
13. Циркаль А. Ю. Огляд найбільш цікавих інтерактивних методів на заняттях з англійської мови. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua> (Дата звернення 16.01.2019).
14. Швець Г. Розвиток навичок діалогічного мовлення при вивченні української в іншомовній аудиторії. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної: збірник наукових праць.* Львів, 2008. Вип. 3. С. 300–311.